

Doprinos izvannastavnih aktivnosti razvoju kreativnosti učenika osnovnih škola

Katarina Kedačić-Buzina, učiteljica savjetnica

1. UVOD

U svijetu pa tako i kod nas, odgojno-obrazovne politike usmjerene su na kreativnost, inovativnost, kompetitivnost, te cjeloživotno obrazovanje. Kreativnost zauzima dominantno mjesto u društvu, iako još uvijek ne postoji jedinstveno gledište o njenoj prirodi i značenju. Prema Hrvatskoj enciklopediji kreativnost je „sposobnost stvaranja jedinstvenoga i novoga rješenja, ideja, proizvoda i sl. ...Pod kreativnošću se podrazumijevaju: kreativni proizvodi, kreativni pojedinci (ili skupine), kreativni procesi i kreativna okolina.“ (URL1) U poučavanju i razvijanju kreativnosti, škola se smatra ključnom jer okuplja veliki broj djece i mladih, a to je dob u kojoj se ona razvija. Kreativnost je bitna individualna osobina svakog čovjeka koju je potrebno buditi, a ne formalno poučavati (Previšić, 1987) Suvremeni pristupi poučavanja stavljaju učitelja u položaj pokretača, usmjerivača i savjetnika, koji omogućuje učenicima aktivno sudjelovanje, suradnju i rješavanje problema. Škole se također smatraju idealnim mjestom za stručno i organizirano provođenje slobodnog vremena djece i mladih (Pejić Papak & Vidulin, 2016). Stoga, pored redovne nastave, koja je programski i organizacijski preopterećena, škole organiziraju izvannastavne aktivnosti kao poseban oblik odgojno-obrazovnog rada. Različitim područjima izvannastavnih aktivnosti nastoji se udovoljiti potrebama i interesima učenika, potičući ih na stvaranje novih ideja te razvijanje kulture provođenja slobodnog vremena.

2. TEORIJSKO- KONCEPTUALNE POSTAVKE KREATIVNOSTI

Kreativnost je kompleksan fenomen koji i dalje izaziva nedoumice u svom razumijevanju i definiranju, unatoč brojnim psihološkim i pedagoškim istraživanjima. Važno je napomenuti da još uvijek ne postoji cjelovita teorija o kreativnosti, a uzevši u obzir „složenost pojave kreativnosti i bogatstvo i varijabilnost njezinih manifestacija u svakodnevnom životu, umjetnosti i znanstvenom mišljenju, postoji ozbiljna sumnja da će takva teorija ikada nastati.“ (Čudina-Obradović, 1991:50) Nadalje, ista autorica još ističe kako ne postoji ni jedan opće

priznat instrument koji bi mjerio kreativnost i koji bi mogao točno razgraničiti one koji posjeduju kreativnost od onih koji je ne posjeduju.

2.1. Priroda kreativnosti

Fenomen ljudske kreativnosti počinje se proučavati sredinom 20. stoljeća. Istraživanjima se nastojalo odgovoriti na tri važna pitanja: kakva je priroda kreativnosti, zatim može li se i na koji način kreativnost mjeriti te može li se i na koji način kreativnost poučavati, trenirati i odgajati (Čudina-Obradović, 1991). Najvažniji doprinosi u ovom području proizlaze iz istraživanja američkog psihologa Joy Paula Guilforda koji je 1950. godine na Pennsylvania State Collegeu rekao da je kreativnost posljedica osobnosti osobe te da će njezina kreativnost ovisiti o motivacijskim i temperamentnim osobinama, uključujući karakteristike poput emocionalnog stanja, uzbuđenja prema zadatku (intrinzična motivacija) i samopouzdanja (Mazeh, 2020). Ljudsko mišljenje podijelio je na konvergentno i divergentno, pri čemu divergentno mišljenje prepoznaje kao osnovnu karakteristiku kreativnosti (Jukić, 2010) tvrdeći da je osoba kreativnija što je divergentno mišljenje razvijenije (Somolanji & Bognar, 2008). Pored toga, značajan doprinos razumijevanju kreativnosti dali su Torrance svojim metodama mjerenja i poučavanja kreativnosti kao i Gowan svojim objašnjenjem razvojne prirode kreativnosti (Čudina-Obradović, 1991). Teškoće u razumijevanju prirode kreativnosti proizlaze iz toga što se pojam koristi za nekoliko srodnih, ali ipak različitih fenomena kao i zbog jedinstvenog sagledavanja kreativnosti koja obuhvaća velik broj karakteristika mišljenja, funkcioniranja i ponašanja, što često dovodi do nesporazuma (Čudina-Obradović, 1991).

2.2. Pristupi i definicije kreativnosti

Od početaka istraživanja kreativnosti pa do danas razvilo se nekoliko različitih pristupa iz kojih su se razvile mnoge definicije i tumačenja. Kunac (2008), a i mnogi drugi autori, navode sljedeće pristupe:

- *mističan pristup* u kojem se kreativnost smatra neobjašnjivim pojmom povezanim s nadnaravnim, a kreativni pojedinci imali su status „genija“
- *pragmatičan pristup* koji se temeljio na praksi bez teorijskog utemeljenja
- *psihodinamički pristup* u kojemu kreativnost nastaje kao rezultat napetosti između svjesne stvarnosti i nesvjesnih nagona (Somolanji & Bognar, 2008)
- *psihometrijski pristup* je orijentiran na divergentno mišljenje čiji su zagovornici Guilford i Torrance

- *kognitivni pristup* koji je usmjeren na procese mišljenja i pamćenja odgovornih za kreativnost
- *socijalno – psihološki pristup* koji za kreativni proces smatra važnim motivaciju, socijalnu klimu i osobine ličnosti
- *konfluentni pristup* koji postavlja da se kreativnost sastoji od više aspekata i pristupa, uključujući kognitivne, psihološke i sociološke, s posebnim naglaskom na ulogu okoline u tom procesu (Somolanji & Bognar, 2008).

Osim navedenih pristupa Kunac (2015) navodi i pristup koji kreativnost promatra kao dio *darovitosti*. Kreativnost se može tumačiti na različite načine. Isaksen kaže da „kreativnost nije jednoznačna pojava koju se može precizno definirati. Zajednička definicija koja obuhvaća većinu gledišta mogla bi glasiti da je kreativnost urođena sposobnost svakog pojedinca da proizvodi određenu novinu na već postojeće stanje bilo u materijalnoj, bilo u duhovnoj sferi (rješenja, ideje, umjetnički oblici, teorije ili proizvodi), da je ta novina originalna, ekonomična i primjenjiva unutar određenoga socijalnoga konteksta te da je pozitivno usmjerena.“ (Somolanji & Bognar, 2008:89) Kreativnost možemo shvatiti kao „razvoj novih ideja, dok je inovacija, koja je s njom povezana, zapravo primjena tih novih kreativnih ideja u praksi. (Arar & Rački, 2003:12) Kreativnost nije „samo tehnologija efikasnog rada i produktivnosti, već istodobno oslobađanje prirodnih potencijala od kojih je čovjek civilizacijski depriviran, te je stoga u funkciji ostvarivanja viših ljudskih vrednota i prevladavanja otuđenosti.“ (Livazović, 2018) U svim tumačenjima i definicijama kreativnosti, dva su elementa zajednička:

- „- kreativni pojedinac uočava, vidi, doživljava, kombinira stvari i pojave na nov, svjež, neuobičajen način
- kreativni pojedinac proizvodi nove, neuobičajene, drugačije ideje i djela“ (Čudina-Obradović, 1991:51)

Prema Torranceu razlikujemo četiri P kreativnosti: kreativna osoba, kreativni proces, kreativni produkt i kreativna okolina (Plucker, Waitman, & Hartley, 2011).

Kreativne osobe

Somolanji & Bognar (2008) kažu da svaka osoba posjeduje kreativni potencijal od rođenja, a hoće li se taj potencijal ostvariti ovisi o različitim čimbenicima kreativnosti. Nadalje, isti autori navode samopouzdanje i samopoštovanje, otvorenost prema novim iskustvima, upornost i motivaciju, sposobnost podnošenja neizvjesnosti te spremnost na preuzimanje rizika kao najažnije osobine koje oblikuju kreativnost. Važna osobina kreativnih

osoba prema Kunac (2015) je razvijeno divergentno mišljenje koje se očituje kroz 4 četiri Guilfordove kategorije kreativnosti: *fleksibilnost*- sposobnost proizvodnje mnogih relevantnih ideja, brzo pronalaženje što više rješenja nekog problema; *fluentnost*- sposobnost obrade informacija i objekata na različite načine, mogućnost simultanog sagledavanja različitih mogućnosti, što više kategorija; *originalnost*- sposobnost proizvodnje rijetkih ili posve novih ideja, dolaženje do ideja koje se razlikuju od onih ostalih ljudi, i *elaborativnost*- sposobnost ukrašavanja ideja detaljima, što više detalja u odgovorima (Torrance, 1979; Goff i Torrance, 2000 prema Huzjak, 2006).

Kreativni proces

Kreativan proces „mora dovesti do neobičnih ideja, stvarati različite kombinacije staroga, odnosno nadograđivati nove ideje na već postojeće stanje.“ (Somolanji & Bognar, 2008:89) Prema Wallasovoj shemi odvijanja kreativnog procesa iz 1926., nova ideja nastaje tijekom četiri procesa: *preparacija*- faza u kojoj osoba osjeća neki problem i priprema se za njegovo rješavanje; *inkubacija*- faza prividne neaktivnosti svijesti nakon čega dolazi do ideje; *iluminacija*- faza javljanja rješenja i *verifikacija*-faza provjere vrijednosti i održivosti rješenja (Čudina-Obradović, 1991). Za primjer Somolanji & Bognar (2008) navode *brainstorming*, odnosno oluju ideja koju je prvi osmislio Alex F. Osborne 1939. godine, a sastoji se od tri faze: definiranje problema, definiranje rješenja i stvaranje zaključka.

Kreativni produkt

Kreativni produkt „podrazumijeva određenu novinu u odnosu na već postojeće stanje, originalnost te korisnost, ekonomičnost (praktična, estetska, i psihosocijalna) za cijelo društvo koje se očituje kroz umjetnička, tehnička, znanstvena i druga područja.“ (Somolanji & Bognar, 2008:89) Čudina-Obradović (1991) navodi dva kriterija za mjerenje stupnja kreativnosti ideje ili produkta: novost i valjanost. Barron također tvrdi da je kreativnost sposobnost stvaranja rada koji je nov i prikladan (Barron 1988 prema Arar & Rački, 2003). Nadalje, isti autori ističu da je novi proizvod onaj koji je originalan i izaziva iznenađenje, ali i da novost ovisi o percepciji promatrača. Zatim navode kako postoji širok spektar prikladnosti, od najmanje zadovoljavajućih do ekstremno dobrih rješenja problema. Ako proizvod ne zadovoljava niti jednu od ovih kategorija, tada se ne smatra kreativnim jer ne posjeduje nikakvu vrijednost (Kunac, 2015).

Kreativna okolina

“Kako uvjeriti druge da je moj rad kreativan?” Arar & Rački (2003) ističu da „kreativnost ovisi o socijalnom kontekstu na najmanje dva načina: ontološki - kritički segment društva odlučuje što je kreativno ili nije i empirijski - realizacije kreativnih ideja ovise o potpori socijalnog miljea.“ (Arar & Rački, 2003:12) Da bi kreativna osoba bila prepoznata, Kunac (2015) kaže da ona prvo mora uvjeriti društvo u značaj onoga čime se bavi te u korist i vrijednost svog kreativnog proizvoda za zajednicu te ukoliko u tome ne uspije utoliko njezin rad neće biti prepoznat kao vrijedan i koristan. Stoga je ključno da pored kreativnosti, pojedinac posjeduje i vještine uvjeravanja, odnosno da zna „prodati“ svoj proizvod društvu na način koji će donijeti korist zajednici, kako to navodi (Sternberg, 2006, prema Kunac, 2015).

2.3. Razvoj kreativnosti

Čudina-Obradović (1991) kaže da kreativnost ima svoj karakterističan razvojni tok, ako joj dopustimo da se slobodno razvija, bez vanjske namjerne intervencije. Ista autorica navodi da mala djeca već u prvoj godini života pokazuju znatiželju, nakon druge godine života dijete počinje upotrebljavati simboličke zamjene za stvari i pojave u okolini. Međutim, „nakon polaska u školu, ili nakasnije do 10. godine, kod većine djece, dolazi do »pada kreativnosti« i smanjenja sposobnosti da stvaraju originalne ideje i proizvode.“ (Čudina-Obradović, 1991:61) Autorica Čudina-Obradović (1991) tumači razloge pada kreativnosti kroz nekoliko čimbenika. Prvo, naglašava kako složenost okoline može smanjiti dječju znatiželju i potrebu za istraživanjem. Kako djeca ulaze u školu, počinju prihvaćati strukturirane pristupe učenju i pravila, što smanjuje njihovu sposobnost za samostalno istraživanje i kreativno stvaranje. Drugi čimbenik koji autorica ističe je metodologija školskog učenja koja potiče dominaciju »logične« strane mozga, čime se smanjuje sposobnost za slobodno, kreativno razmišljanje i rješavanje problema.

Treći razlog odnosi se na pedagoške metode koje se temelje na preciznom, logičnom mišljenju i točnosti, a koje ne potiču razvoj kreativnog mišljenja, jer ne omogućuju istraživanje različitih mogućnosti i ideja.

Četvrti razlog pada kreativnosti, prema autorici, odnosi se na adolescenciju, kada se javlja potreba za originalnošću kao odgovor na želju za samostalnošću i razlikovanjem od drugih.

Iako se u tom periodu može doći do kratkotrajnog buđenja kreativnosti, ona često nestaje zbog novih društvenih normi i konformizma koji se javljaju u tom uzrastu.

Na temelju prethodnih objašnjenja, ista autorica ističe da je kreativnost u odrasloj dobi, kod većine ljudi, trajno izgubljena. U prilog tome ide i Gowanova teorija razvoja kreativnosti (tablica 1) koji je kombinirao razvojne faze Piageta i Eriksonove faze razvoja ličnosti (Stanić, 2018).

Tablica 1. Razvojne faze prema Gowanu

		Osnovna karakteristika razdoblja		
		Latencija	Uspostavljanje vlastitog identiteta	Kreativnost
		Usmjerenost na okolinu	Usmjerenost na sebe	Usmjerenost na druge
Rano djetinjstvo	ERIKSON (afektivni aspekt)	temeljno povjerenje - nepovjerenje 1	Autonomija - poniženje 2	Inicijativa - krivnja 3
	PIAGET (kognitivni aspekt)	Senzom. snalaženje – kaos	Predoperac. - autizam	Intuitivnost - imobilizacija
Djetinjstvo i mladost	ERIKSON (afektivni aspekt)	Produktivnost - inferior. 4	Stvoren identitet – konfuzija identiteta 5	Intimnost - izolacija 6
	PIAGET - GOWAN (kognitivni aspekt)	Ovladavanje operacijama - predoperac. mišljenje	Formalne operacije - demencija	Kreativnost- autoritarnost
Zrela dob	ERIKSON (afektivni aspekt)	Plodnost – stagnacija 7	Integritet - očajanje 8	
	GOWAN (kognitivni aspekt)	Psihodelija – konvencionalizam	Iluminacija - senilna depresija	

Izvor: Čudina-Obradović (1991) prema Stanić (2018) Indikatori potencijalne darovitosti predškolske djece. *Diplomski rad*. Sveučilište u rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.

Gowan smatra kreativnost najsavršenijim oblikom ljudskog funkcioniranja te da su razdoblja kreativnosti pojedinca izuzetno rijetka i vrijedna, ističući displaziju kao najčešću otežavajuću okolnost. Gowan smatra da između pete i sedme faze najčešće dolazi do displazije, što podrazumijeva da se pojedinac razvio u odraslu osobu, ali je ostao u fazi formalnih operacija (Čudina-Obradović, 1991 prema Stanić, 2018).

2.4. Kreativnost u odgojno-obrazovnom procesu

Kreativnost je danas jedna od najpoželjnijih osobina jer zajednici donosi brojne kulturne i ekonomske koristi (Plucker, Waitman, & Hartley, 2011). U skladu s navedenim, prirodno je okrenuti se formalnom obrazovanju s ciljem da se potakne i podrži kreativnost. Ipak, odnos između škola i kreativnosti je složen i krhak, i to u većini zemalja. Razlog tome je široko rasprostranjeno uvjerenje, čak i među učiteljima, da kreativnost nije moguće poboljšati, još ako se ovom uvjerenju doda prevlast obrazovnih sustava usmjerenih na testove u mnogim zemljama, i razlozi za mali naglasak na inovacijama u školama postaju jasni (Plucker, Waitman, & Hartley, 2011). Mnogobrojne kritike upućene školi, kako navodi Bognar (2012), govore da škole nisu mjesto gdje cvate kreativnost. To potvrđuje i činjenica da su mnogi istaknuti znanstvenici i umjetnici napustili škole jer njihovi talenti nisu bili prepoznati, što dodatno naglašava važnost prepoznavanja kreativnosti. S gledišta pedagogije, posebno su zanimljiva istraživanja Westbya i Dawsona (1995) kasnije i Scott (1999) o stavovima učitelja prema kreativnosti i kreativnim učenicima. Rezultati su pokazali da učitelji doživljavaju osobine kreativnih učenika kao smetnju u razredu zbog stalnih zapitkivanja i preispitivanja učiteljevih tvrdnji, što remeti mir i tijek nastavnog sata. Čak i učitelji koji imaju pozitivan stav o kreativnosti, smatraju te osobine negativnima (Kunac, 2015). Sternberg (2003) smatra da se „u praksi, odnosno u školama još uvijek se uglavnom potiču i cijene zapamćivanje i analitičke vještine, konvergentno mišljenje i konformizam (Runco, 2004), a manje se cijene i potiču kreativne vještine, kao i vještine kritičkog mišljenja (Kunac, 2015:437) Nadalje, Bognar (2012) smatra da se didaktička koncepcija, koju je utemeljio Jan Amos Komensky još u 17. stoljeću, nije u skladu s kreativnim procesom (slika 1) jer kreativni proces ima različito trajanje koje se ne uklapa u predmetno-satni sustav po kojem i danas odvija nastava.

Slika 1. Kreativni proces

Izvor: Bognar, L. (2012). Kreativnost u nastavi. *Napredak*(1), str. 9-20. Preuzeto 19. 2 2025.

U takvim uvjetima je moguće kreirati pedagoške situacije koje će poticati kreativnost, naglašava Bognar (2012) te navodi pet Torracovih principa koji potiču kreativno ponašanje kod učenika: uvažavanje neobičnih pitanja; uvažavanje maštovite i neobične ideje; pokazivanje djeci da njihove ideje imaju vrijednost; osiguravanje vremena u kojem se ne vrednuje te spajanje evaluacije s uzrocima i posljedicama. Primjenom tih principa u nastavi, učenike se potiče da razvijaju svoju kreativnost. U tome ključnu ulogu imaju učitelji koji trebaju imati određene kompetencije koje bi im omogućavale kreativan rad (Jukić, 2010). nastavnih umijeća. Kada se govori o kompetencijama, jedan od pokazatelja kakvoće nastavnika je kreativnost, što potvrđuje i dokument Europskog udruženja za obrazovanje nastavnika, ATEE (2006), koji navodi sljedeće: „Budući da nastavnička profesija podrazumijeva reflektivno razmišljanje, trajni profesionalni razvoj, neovisnost, odgovornost, kreativnost, istraživanje i vlastitu prosudbu, pokazatelji za utvrđivanje kakvoće nastavnika trebaju odražavati te vrijednosti i značajke.” (Jukić, 2010) Stoga, budućem obrazovanju učitelja treba pristupiti kao cjelovitom, otvorenom, dinamičnom i trajnom procesu jer ono proizlazi iz potrebe za profesionalizacijom obrazovanja kao značajnog faktora razvoja (Hratić & Piršl, 2005). Kada se govori o ulozi učitelja u poticanju kreativnosti važno je razlikovati dva pojma: kreativno poučavanje i poučavanje za kreativnost (Jeffrey i Craft, 2004, Grohma i Szmidt, 2013 prema Kunac, 2015). „Kreativno poučavanje odnosi se na kreativne pristupe u radu, kako bi učenje bilo zanimljivije i sadržaji bliži učenicima, dok se poučavanje za kreativnost odnosi na poučavanje usmjereno razvoju kreativnog mišljenja i ponašanja kod učenika.“ (Kunac, 2015) Prema istoj autorici, glavna prepreka u poticanju kreativnosti u nastavi je što učitelji često vjeruju da su samo rijetki pojedinci kreativni (Kunac, 2015). Osim toga, česte pogreške koje učitelji čine u odnosu na dječju kreativnost su:

- „1. *Brkaju mjerenje inteligencije s mjerenjem kreativnosti.* Testovi inteligencije zasnivaju se na konvergentnom mišljenju (točnim odgovorima), dok se pri mjerenju kreativnosti polazi od divergentnog mišljenja (mnogo različitih odgovora).
2. *Pretežito su pod utjecajem socijalno prihvatljivog ponašanja.* Akademska okolina ne prihvaća uvijek dijete koje je dovoljno hrabro biti različito.
3. *Pretežito se brinu za stupanj djetetovog razvoja.* Odrasli češće s odobravanjem reagiraju kada dijete pokaže neuobičajeno (napredno) ponašanje nego kada se dijete ponaša nekonvencionalno (kreativno). Npr. često roditelji ističu kako je njihovo dijete vrlo rano naučilo čitati ili pisati, dok rjeđe uočavaju njegovu sposobnost smišljanja novih ideja.“ (Bognar, 2010:5)

Za razvoj kreativnosti važna je i okolina. Poticajna i obogaćena okolina djetetu pruža izazove i podiže standarde njegove uspješnosti (Huzjak, 2006) što stroga i formalna atmosfera sprječava (Kunac, 2015). Prema Fleithu, okruženje koje potiče kreativnost treba učenicima pružiti mogućnost izbora, istraživanje različitih ideja, povećanje samopouzdanja te fokusiranje na snage i interese učenika (Mazeh, 2020). To znači da učitelji trebaju usvojiti strategije koje podržavaju kreativnost. Tu valja istaknuti važnost cjeloživotnog obrazovanja koji „potiče nastavnike na razvijanje vlastitih sposobnosti, a putem njih spoznaju načine na koje mogu razvijati vlastitu kreativnost, ali i kreativnost u učionici.“ (Sokol, 2022;14)

3. ULOGA IZVANNASTAVNIH AKTIVNOSTI U RAZVOJU KREATIVNOSTI

Jedna od osnovnih funkcija škole ogleda se u odgoju i obrazovanju djece i mladih čime se utječe na njihov cjelovit razvoj. Škola je ustanova u kojima se provodi organizirani odgoj i obrazovanje djece i mladih, ona je mjesto učenja, ali i mjesto suživota učenika i učitelja (Pejić Papak & Vidulin, 2016). Okosnicu čini nastava kojoj se posvećuje najveća pažnja, od nje se najviše očekuje, pretrpava ju se sa svim i svačim te ju je najlakše kritizirati (Previšić, 1987). Međutim, važno je napomenuti da nastava ne može učenicima pružiti sve „osobito ne ono i onoliko što bi odgovaralo njihovim individualnim razvojnim potrebama i interesima“ (Previšić, 1987:15) što ih sputava u napredovanju. Stoga škole djeluju i „izvan okvira određenog planom i programom angažirajući vlastite materijale, kadrovske i prostorne kapacitete kao važan čimbenik organizacije slobodnog vremena.“ (Livazović, 2018) Isti autor naglašava da škole, kao aktivan organizator slobodnovremenskih aktivnosti, trebaju poticati kod učenika interes, raspoloženje, razumijevanje i potrebu za bavljenjem različitim pozitivnim djelatnostima u slobodno vrijeme. Glavna načela korištenja slobodnog vremena prema Livazović (2018) su: sloboda, smislenost, individualnost, kolektivnosti, kreativnost, organiziranost, raznovrsnost, amaterizam te primjerenost prema dobi i spolu. Prema istom autoru, načelo kreativnosti „ukazuje na potrebu samostalne stvaralačke djelatnosti, spontanosti i sposobnosti realizacije ideja, zamisli i interesa... stavljajući naglasak na potrebu stvaranja atmosfere i situacija u kojima će pojedinac razvijati svoju vlastitu kreativnost i iskusiti stvaralački akt.“ (Livazović, 2018) Slobodne aktivnosti omogućavaju sudjelovanje svim učenicima, bez obzira na njihova postignuća i sposobnosti. Činjenica je da ljudi ponekad ne

znaju kako provesti slobodno vrijeme, što raditi i »kako ga utući« (Supek prema Previšić, 1987) stoga je potrebno odmalena kod djece razvijati kulturu provođenja slobodnog vremena. Važnost poticanja kulture provođenja slobodnog vremena „ogleda se u tome što učenici stječu znanja, usavršavaju se, razvijaju i stvaralački izražavaju i tako se osobno nadograđuju.“ (Pejić Papak & Vidulin, 2016:62) Sudjelovanje učenika u izvannastavnim aktivnostima ima ključnu ulogu u razvijanju pozitivnih osobina mladih, što im kasnije pomaže u izbjegavanju nepoželjnog ponašanja (Daniels Brown, 2000 prema Šiljković, Rajić, & Bertić, 2007). Važno je napomenuti da izvannastavne aktivnosti nisu aktivnosti bez reda nego one imaju jasne zadatke i strukturu, u njima se „razvijaju radne navike, pozitivan odnos prema radu i odgovornost za izvršavanje dogovorenih zadataka.“ (Previšić, 1987:25) Također, isti autor kaže da su izvannastavne aktivnosti pretpostavka za razvijanje individualnih sposobnosti i stvaralačkih osobina ličnosti.

3.1. Planiranje i organizacija izvannastavnih aktivnosti

Prema članku 35. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, škola „organizira posebne izvannastavne aktivnosti radi zadovoljenja potreba i interesa učenika kako bi se što djelotvornije ostvarili ciljevi i zadaće osnovnog obrazovanja (Pejić Papak & Vidulin, 2016). Planiranje i organizacija rada izvannastavnih aktivnosti nije jednostavan zadatak, ono „zahtjeva poznavanje društvenih, stručnih, psiholoških, pedagoških, didaktičkih i metodičkih dimenzija određene aktivnosti.“ (Pejić Papak & Vidulin, 2016:104) Programi izvannastavnih aktivnosti provode se tijekom cijele školske godine, a utvrđuju se školskim kurikulumom koji se donosi na temelju nacionalnog kurikuluma i nastavnog plana i programa. Škola ima slobodu u organizaciji i provedbi izvannastavnih aktivnosti. Ovisno u mogućnostima, materijalnim i kadrovskim, škola organizira različite aktivnosti u koje može uključiti i vanjske suradnike. Odgojno-obrazovna područja u kojima se mogu osmišljavati posebne izvannastavne aktivnosti navedena u Nacionalnom okvirnom kurikulumu (2011) obuhvaćaju: jezično-komunikacijsko područje, društveno-humanističko područje, matematičko-prirodoslovno područje, tehničko-tehnologijsko područje, tjelesno-zdravstveno područje, umjetničko područje te područje praktični rad i dizajniranje“ (Mlinarević i Brust Nemet, 2012; str. 79 prema Pejić Papak & Vidulin, 2016) Prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu (2006) područja ostvarivanja izvannastavnih aktivnosti su sljedeća:

„1. **jezično-umjetničko područje** koje obuhvaća literarne, dramske, novinarske, filmske radionice, likovne radionice, organiziranje školskog radija i školskih novina, a tu su i

umjetnički stilovi i razdoblja (odjeća, komunikacija, obrasci ponašanja, prehrana, itd.), glazbeni projekti (prepoznavanje trajnih vrijednosti i kvaliteta u umjetničkoj glazbi i ostalim glazbenim pravcima, primjerice, pop, rock, jazz i dr.), zbarsko pjevanje, itd.

2. **prirodoslovno-matematičko područje**, koje omogućuje iskustveno učenje i razmatranje odnosa, primjerice, čovjek i biljke, čovjek i životinje, pokusi iz kemije, kemija u okolišu, kemija u svakodnevnom životu, meteorologija, istraživanje uzroka i posljedica prirodnih nepogoda, kartografija, genetika, astronomija i sl.,

3. **sportsko-zdravstveno-rekreacijsko područje** koje se odnosi na stjecanje športskih vještina i sposobnosti (nogomet, košarka, odbojka, šah...), učenje društvenih plesova, folklor, ovladavanje vještinama i sposobnostima korektivne gimnastike, vježbama relaksacije i dr.,

4. **njegovanje nacionalne i kulturne baštine**, koje se odnose na izradbu i realizaciju projekata o istraživanju zavičaja, etnologije, turističke kulture i sl.,

5. **očuvanje prirode i okoliša te zdravoga načina života** – istraživanje zavičaja i očuvanje njegova okoliša, učenje o očuvanju okoliša, stjecanje kulture življenja u zdravom okolišu za zdrav okoliš,

6. **društveno-humanistički projekti i radionice** (građanski odgoj i obrazovanje, prava djece i ljudska prava),

7. **učeničko zadrugarstvo** – seosko gospodarstvo, domaćinstvo, pčelarstvo, osnovne tehnike kukičanja, vezenja, pletenja, uređenje školskih vrtova i sl.,

8. **tehničko stvaralaštvo** – tehničke inovacije, tehnike modeliranja i građenja, maketarstvo, i dr.“ (Pejić Papak & Vidulin, 2016:110)

Za uspješnu organizaciju rada u izvannastavnim aktivnostima treba uvažavati ranije spomenuta načela „koja su rezultat proučavanja, primjene, prakse, generacijskog iskustva, interdisciplinarnog pristupa i konkretnih potreba pri realizaciji određenih aktivnosti“ (Pejić Papak & Vidulin, 2016:78) i ispunjavati posebne zahtjeve rada izvannastavnih aktivnosti:

- programski sadržaji trebaju u najvećoj mjeri biti izraz učeničkih želja
- nastavu i izvannastavne aktivnosti treba programski povezivati
- program treba odraziti kulturu životne sredine i zajednice
- programski sadržaji trebaju biti prilagođeni uvjetima rada određene škole (Previšić, 1987)

3.2. Učitelj-voditelj izvannastavnih aktivnosti

U procesu osmišljavanja i provođenja izvannastavnih aktivnosti najvažniju ulogu ima učitelj koji „s učenicima živi i radi u nastavi i izvan nje, u raznim aktivnostima i u slobodnom vremenu.“ (Previšić, 1987:45) Nadalje, isti autor razgraničava ulogu učitelja u nastavi gdje je on predavač, ispitivač, jednom riječju glavna figura, dok u slobodnim aktivnostima to nije. U početku je pokretač i inicijator, a kasnije „savjetodavni voditelj, pedagoški rukovodilac, aktivni pokrovitelj, koji bdije, potiče, savjetuje, usmjerava, hrabri, ponešto i inicira, ali se ne nameće kao nepovredivi vođa“ (Previšić, 1987:45) Osim navedenog, od učitelja se očekuje „... da bude sklon istraživanju, eksperimentiranju, te usvajanju vještina i metoda koje unapređuju njegovo pedagoško, didaktičko i metodičko djelovanje“ (Mlinarević i Brust Nemet, 2012: 11 prema Sokol, 2022:24). Za poticanje i razvijanje kreativnosti kod učenika, učitelj mora imati određene kompetencije koje bi mu omogućavale kreativan rad (Jukić, 2010). Ista autorica naglašava kako profesionalna osposobljenost učitelja ovisi o kvaliteti visokoškolskog obrazovanja i stalnom usavršavanju. „Kvalitetno pedagoško-psihološko, didaktičko-metodičko i stručno obrazovanje omogućit će mu što bolju fleksibilnost, kreativnost, ali i prilagodbu u složenim i zahtjevnim odgojno-obrazovnim situacijama.“ (Hrvatić & Piršl, 2005:261)

3.3. Inovativne metode rada u izvannastavnim aktivnostima

Prema Nastavnom planu i programu za osnovne škole (2006) metode realizacije izvannastavnih aktivnosti pretežito su „radioničkoga, projektnoga, skupno-istraživačkoga, samoistraživačkog tipa odgojno-obrazovnoga rada, terenske nastave i/ili drugih aktivnih didaktičko-metodičkih pristupa.“ (MZO, NN 102/2006) Suvremeni pristupi temelje se na promjeni načina učenja i poučavanja, u kojoj učenik aktivno sudjeluje u procesu učenja, usvaja nova znanja i razvija vještine kroz istraživanje te kroz suradnju s vršnjacima (URL2).

Suradničko učenje (*engl. Cooperative learning*) nastalo je kao antiteza na natjecateljsko (kompetitivno) učenje koje dominira u tradicionalnoj nastavi (Bognar, 2006). Nadalje, suradničko učenje temelji se na zajedničkom radu učenika s ciljem postizanja zajedničkih obrazovnih postignuća.

Istraživačko učenje (*engl. Inquiry-Based learning*) najčešće se provodi po modelu 5E (Engagement, Exploration, Explanation, Elaboration, Evaluation), a razvijen je s ciljem da

„učenike pripremi za sve izazove rada u suvremenom društvu s naglaskom na komunikativnost, samostalnost i sposobnost razdvajanja bitnog od nebitnog na putu od izvora problema do njegovog rješenja.“ (URL2)

Učenje temeljno na rješavanju problema (*engl. problem-based learning*) jedno je od najvažnijih inovativnih metoda učenja koja kod učenika potiče razvijanje analitičkih vještina, kritičko razmišljanje i sposobnost rješavanja problema na inovativan način (URL3).

Model obrnutog učenja (flipped classroom model) učenici nove sadržaje proučavaju kod kuće putem videa, tekstova ili drugih resursa, dok se vrijeme u učionici koristi za aktivnosti koje potiču dublje razumijevanje i primjenu gradiva. Ova metoda omogućuje učenicima da budu aktivniji sudionici u vlastitom učenju te potiče njihovu kreativnost kroz različite oblike kolaborativnog rada i projektnih aktivnosti (URL3).

Tehnologija u učionici igra ključnu ulogu u poticanju kreativnosti u učionici. Različiti alati poput interaktivnih ploča, online platformi za suradnju i kreativne softverske aplikacije omogućuju učenicima da izraze svoje ideje na inovativan način. Osim toga, učenici mogu aktivno sudjelovati u nastavi putem interaktivnih zadataka, rješavanja problema i suradnje na projektima (URL3).

3.4. Novi pogledi na izvannastavne aktivnosti

Napredak u provedbi izvanastavnih aktivnosti moguć je ukoliko su „ostvarena četiri kriterija: trenutačni praktični dosezi, istraživanje fenomena izvanastavnih aktivnosti, generiranje novog teorijskog predloška i praktična provjera modela.“ (Pejić Papak & Vidulin, 2016:153) Iste autorice još navode kako se očekuje nastavak istraživanja izvanastavnih aktivnosti i razvoj novih ideja s obzirom na stalne promjene odgojno-obrazovnog procesa. Neposredne promjene koje donose nove pristupe u pedagogiji „očituju se i na provedbenoj razini: kurikulumu učiteljske izobrazbe i implementaciji u (školskoj) praksi, poticanje timskog rada u nastavi (kooperativni pristup), usvajanje demokratskih vrijednosti, osnaživanje osobnosti i samopouzdanja učenika, razvijanje motivacije za učenje, promjene u načinu rada („učiti kako učiti”), koncepcija cjeloživotnoga obrazovanja (potreba za ponovnim osmišljavanjem formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja), interkulturalni sadržaji u nastavnim programima — interkulturalni kurikulum, standardizacija obrazovanja kao jedna od bitnih

odrednica za izradu nacionalnog kurikulumu.“ (Hrvatić & Piršl, 2005) Školovanje budućih učitelja treba biti u funkciji razvoja i oslobađanja kreativnih potencijala studenata jer ukoliko učitelji ne razvijaju svoju kreativnost neće moći tu osobinu razvijati ni kod svojih učenika (Bognar & Bognar, 2007). Sukladno navedenom, može se reći da budućnost izvannastavnih aktivnosti ovisi o profesionalnosti, kreativnosti i entuzijazmu učitelja kao pokretača svih aktivnosti (Pejić Papak & Vidulin, 2016). Nadalje iste autorice kažu da, pored izobrazbe učitelja, treba težiti većoj uključenosti učenika u izvannastavne aktivnosti, što se može postići osluškivanjem i prepoznavanjem njihovih potreba, želja i interesa te sukladno tome unositi prikladne sadržaje u izvannastavne aktivnosti. Također je važno omogućiti „bolje uvjete za rad, poticati suradnju s drugim školama i institucijama, otvoriti se mogućnostima koje pruža lokalna zajednica....potrebno je promovirati i javno isticati pozitivne primjere izvannastavne aktivnosti te valorizirati i nagraditi znanje, kreativnost i zalaganje učitelja.“ (Pejić Papak & Vidulin, 2016:163)

4. ZAKLJUČAK

Poticanje kreativnosti i kreativnog razmišljanja u nastavi jedno je od glavnih obilježja suvremenog obrazovanja. Škola je idealno mjesto za razvoj kreativnosti, stoga ona treba razvijati i primjenjivati inovativne metode učenja, ali imati i fleksibilnije kurikulare. Izvannastavne aktivnosti učenicima pružaju mogućnost kvalitetnog provođenja slobodnog vremena, utječu na razvoj osobnosti, kritičkog mišljenja te potiču stvaralaštvo. Sudjelovanjem u izvannastavnim aktivnostima stvaraju pozitivne socijalne odnose s vršnjacima i učiteljima, te jačaju svoju povezanost sa školom, što smanjuje mogućnost razvoja problema u ponašanju. Učitelji imaju ključnu ulogu u osmišljavanju i provedbi izvannastavnih aktivnosti. Međutim, od presudne je važnosti njihova unutarnja motivacija, kontinuirani profesionalni razvoj te otvorenost prema inovativnim metodama poučavanja koje mogu potaknuti razvoj kreativnost kod učenika. Mnogi autori ističu kako je za razvijanje kreativnosti kod djece i mladih važno da i sam učitelj bude kreativan, stoga je bitno poticati kreativnost u izobrazbi budućih studenata. S obzirom na višestruke koristi koje izvannastavne aktivnosti donose djeci, mladima i društvu u cjelini, u budućnosti im treba posvetiti veću pažnju.

5. LITERATURA

- Arar, L., & Rački, Ž. (2003). Priroda kreativnosti. *Psihologijske teme*, 12(1), str. 3-22. Preuzeto 19. 2 2025 iz <https://hrcak.srce.hr/12733>
- Baer, J. (2016). *Domain Specificity of Creativity*. Lawrenceville, New Jersey : Rider University.
- Blažević, E. (2010). Kreativnost u nastavi učitelji i organizacija kreativnih aktivnosti u nastavi glazbene kulture. *Život i škola*, LVI(23), str. 181-184. Preuzeto 19. 2 2025 iz <https://hrcak.srce.hr/54027>
- Bognar, L. (2006). Suradničko učenje u sveučilišnoj nastavi. *Život i škola*(15-16), str. 7-16.
- Bognar, L. (2010). *Škola koja razvija kreativnost*. Preuzeto 25. 2 2025 iz <https://www.nastavnikovodstvo.net/index.php/literatura/category/9->
- Bognar, L. (2012). Kreativnost u nastavi. *Napredak* (1), str. 9-20. Preuzeto 19. 2 2025
- Bognar, L., & Bognar, B. (2007). Kreativnost učitelja kao značajna kompetencija nastavničke profesije. *Kompetencije i kompetentnost učitelja: zbornik radova s međunarodnog znanstvenog kolokvija održanog*, str. 1-8.
- Čudina-Obradović, M. (1991). *Nadarenost, razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Hrvatić, N., & Piršl, E. (2005). Kurikulum pedagoške izobrazbe i interkulturalne kompetencije učitelja. *Pedagoška istraživanja*, 2(2), str. 251-266.
- Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*, 1(11), str. 289-300. Preuzeto 17.2.2025. iz <https://hrcak.srce.hr/26205>
- Jukić, R. (2010). Metodički stil i takt nastavnika kao poticaj kreativnosti učenika. *Pedagoška istraživanja*, 7(2), str. 291-303. Preuzeto 20. 2 2025 iz <https://hrcak.srce.hr/118093>
- Koludrović, M., & Reić Ercegovac, I. (2010). Poticanje učenika na kreativno mišljenje u suvremenoj nastavi. *Odgojne znanosti*(2), 12, 12, br. 2, 2010, str. 427-439.
- Kunac, S. (2015). Kreativnost i pedagogija. *Napredak*, 156 (4), str. 423-446. Preuzeto 15. 2 2025 iz <https://hrcak.srce.hr/166211>
- Livazović, G. (2018). *Uvod u pedagogiju slobodnog vremena*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
- Mazeh, Y. (2020). What Is Creativity and Why It Is So Important? *Open Access Library Journal*, 7(3), str. 1-11. doi:10.4236/oalib.1105562
- Mlinarević, V., & Gajger, V. (2010). Slobodno vrijeme mladih - prostor kreativnog djelovanja. *Međunarodna kolonija mladih Ernestinovo: 2003.-2008.: zbornik radova znanstvenog*

- skupa s međunarodnim sudjelovanjem*. str. 43-58. Osijek: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti .
- MZO. (NN 102/2006). Nastavni plan i program za osnovnu školu. Preuzeto 1. 3 2025 iz https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_09_102_2319.html
- Pejić Papak, P., & Vidulin, S. (2016). *Izvannastavne aktivnosti u suvremenoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Plucker, J., Waitman, G., & Hartley, K. (2011). *Encyclopedia of Creativity* (2 izd.). Bloomington, Indiana, SAD: Press Academic, Elsevier Inc.
- Previšić, V. (1987). *Izvannastavne aktivnosti i stvaralaštvo*. Školska knjiga.
- Romstein, K., & Balić, T. (2010). Kreativnost kao funkcionalna vještina. *Međunarodna kolonija mladih Ernestinovo: 2003.-2008.: zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem*. str. 37-42. Osijek: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Simel, S., & Gazibara, S. (2013). Kreativnost u nastavi hrvatskog jezika. *Život i škola* , str. 188-204.
- Sokol, N. (2022). Doprinos izvannastavnih aktivnosti u razvoju kreativnosti učenika osnovnih škola. *Diplomski rad*) Zadar: Sveučilište u Zadru. Preuzeto 25. 2 2025 iz <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:236168>
- Somolanji, I., & Bognar, L. (2008). Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. *Život i škola, LIV*(19), str. 87-94. Preuzeto 19. 2 2025 iz <https://hrcak.srce.hr/24067>
- Stanić, E. (2018). Indikatori potencijalne darovitosti predškolske djece. *Diplomski rad*. Sveučilište u rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
- Šiljković, Ž., Rajić, V., & Bertić, D. (2007). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. *Odgojne znanosti*, 2(14), str. 133-145.
- Špoljar, P. (2023). Izvannastavne aktivnosti u osnovnoj školi: obilježja, povijest i recentni trendovi. *Diplomski rad*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
- URL1. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Preuzeto 17. 2 2025 iz Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/kreativnost>
- URL2. *Suvremene-metode-poucavanja*. Preuzeto 3. 3 2025 iz Carnet-škole.hr: <https://www.skole.hr/suvremene-metode-poucavanja/>
- URL3. *Inovativne metode učenja*. Preuzeto iz HPKZ-Napredak: <https://hpkz-napredak.hr/inovativne-metode-ucenja-kako-potaknuti-kreativnost-u-ucionici/>

Vukić, V. V. (2016). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika - višestruke perspektive. *Školski vjesnik*, 65(1), str. 33-57. Dohvaćeno iz <https://hrcak.srce.hr/177319>

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama. (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20). Preuzeto 1. 3 2025 iz Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html